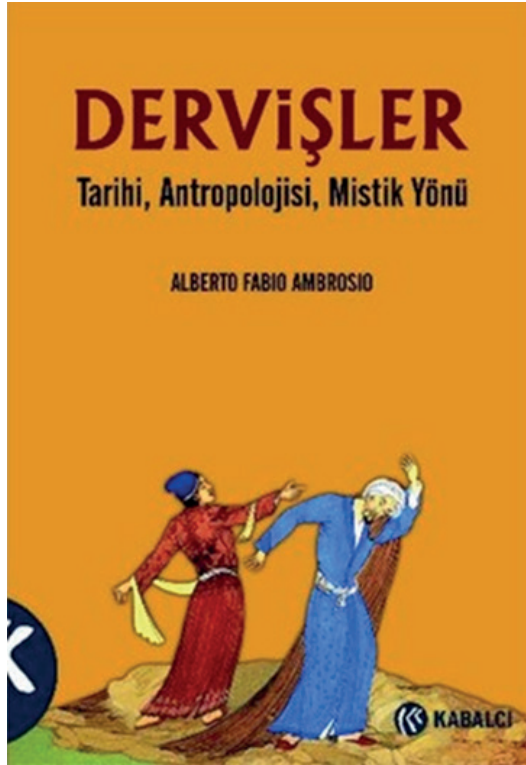

Ambrosio, Alberto Fabio (2012). *Dervişler Tarihi, Antropolojisi, Mistik Yönü*.
(çev. Buğra Poyraz) İstanbul: Kabalcı Yayıncılık.
ISBN 978-605-5272-22-7. 236 Sayfa.

İ. Melike GÜLDEN *

“Duy şikâyet etmede her ân bu ney,
Anlatır hep ayrılıklardan bu ney.”
Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî¹

* Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Hacı Bektaş Veli Araştırma ve Uygulama Enstitüsü, Alevi- Bektaşî Kültürü ABD, melikegulden87@gmail.com. ORCID: 0009-0003-6063-7054.

1 Topal, A. (2007). Mesnevî'nin Türkçe Manzum Tercüme ve Şerhleri. A. Ü. *Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 32, s. 46.

Çalışmada Alberto Fabio Ambrosio tarafından yazılan ve Buğra Poyraz tarafından Türkçeye çevrilen, “*Dervişler Tarihi, Antropolojisi, Mistik Yönü*” isimli, kritiği yapılan eserde Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî ve dervişliğin antropolojisi, Mevlevîliğin tarihi ve sûfilik, Mevlânâ Celâleddin-i Rûmî’nin hayatı, fikirleri ve seyr-ü sülûk felsefesi hakkında bilgiler verilmektedir. Derviş ibadeti olarak görülen semâ, tarikatta önem verilen eşyalar, sanat, edebiyat, tarikatın tarihi, gelişimi ve yayılışı, tarikat içindeki silsile, Avrupa literatüründe Mevlânâ ve Mevlevîlik Geleneği’nin neden bu denli ilgi çektiği çalışmanın konusunu oluşturmaktadır.

Eserin yazarı, Alberto Fabio Ambrosio, Domeniken tarikatına mensup Katolik bir din adamı ve Osmanlı Sûfilik tarihi uzmanıdır. “*DOSTP*” adı verilen Domeniken Eğitim Enstitüsünün üyesidir. Papalığa ait, Gregoriana Üniversitesine bağlı Emilia Romagna İlahiyat Fakültesin’de öğretim görevlisi olarak çalışmaktadır. Paris’te bulunan Sosyal Bilimler Yüksek Çalışmalar Okulunun Osmanlı Tarihi Araştırmalar Kurulu’nun (CETOBAC-EHESS- Parigi) ve İstanbul’da yer alan Anadolu Çalışmaları Fransız Enstitüsü’nün (IFEA) de üyesidir. Kitap, 2011 yılında Carocci Editore tarafından yayımlanan *Dervisci, Storia, Antropologia, Mistica* isimli İtalyanca olarak yayımlanan eserin, Buğra Poyraz tarafından Türkçeye çevrilmiş baskısıdır.

Eser: *İçindekiler, Ön söz, Giriş, I. Bölüm: Rumi Bir Allah Aşığı, II. Bölüm: Tarikatın Tarihi: Mevlevî Geleneği ve Ortaya Çıkışı, III. Bölüm: Mistik Yayılım Coğrafyası, IV. Bölüm: Kutsal Yapıların Mimarisi: Allah’a Adanmış Yerler, V. Bölüm: İnsıtap ve Gizem, VI. Bölüm: Dervişlik Kültürü, VII. Bölüm: Tarikattaki İnisasyon Yolculuğu, VIII. Bölüm Dönen Bir İlah: Semâ, IX. Bölüm: Evrensel Mistisizm, Sonuç, Ek, Kaynakça ve Dizgin* dâhil olmak üzere 234 sayfadan oluşmaktadır.

Çalışmanın *Ön Söz* kısmında: Yazar, eserde anlatılanlar hakkında kısa bir şekilde ön bilgilendirme yapmıştır. Mesnevî’den, Mevlevî Geleneğinde önemli bir yeri olduğunu belirttiği müzik aleti “*Ney*”den, Mevlevî başlığı “*Sikke*”den ve “*Semâ*”dan bahsetmiştir (s. 7-9).

Çalışmanın *Giriş* kısmında: Derviş kavramı ile ilgili bilgi verilmektedir. Derviş, İran ve Anadolu coğrafyalarındaki sûfiler için kullanılan bir adlandırmadır. Yalnız olmayı seven, derin bir iştirak halinde yaşayan kimseler sûfi olarak adlandırılmaktadır. Eserde sûfi kelimesinin, etimolojik olarak Süryaniceden türediği, Avrupa literatüründe ise Fransız gezginlerin, ziyaretlerindeki notlardan yola çıkarak, tuhaf buldukları bu dervişleri “*dönen dervişler*”, İtalya bölgesinde ise “*raks eden*

dervişler” olarak tanımladıklarına yer verilmiştir. Avrupalı gezginlerin ve tüccarların, Anadolu’ya geldiklerinde kendilerine ilginç ve gizemli gelen durumları not ettiklerini vurgulamaktadır. Kitabın yazılma amacı, Mevlevî sûfliğinin tarihini ve Mevlevî olarak tanımlanan bu dervişlerin özelliklerini açıklamak olarak bildirilmektedir (s. 10-14).

Çalışmanın birinci bölümü *Rûmî Bir Allah Aşığı* başlığında: Asıl adı, Mevlânâ Celâleddîn-i Muhammed el-Belhî el- Rûmî olarak belirtilen Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî’den ve onun Avrupa’da Rûmî, İran ve Afganistan bölgelerinde Mavlânâ, Türkçe de ise Mevlânâ olarak bilindiği anlatılmaktadır. Bu alt başlıkta kendi çağının ötesinde bir mutasavvıf olarak nitelendirilen Mevlânâ’nın, 30 Eylül 1207’de Mâverâünnehir bölgesinde yer alan Belh’te doğduğu bilgisi verilmektedir. Mevlânâ’nın ilk eğitimini, saygın bir mutasavvıf olan ve “*Alîmlerin-Bilginlerin Sultanı (sultânü’l-ulemâ)*” olarak bilinen babası, Bahâeddin Sultan Veled’ten aldığı belirtilmektedir (s. 15-17).

Dışsal Yolculuktan İçsel Yolculuğa alt başlığında: Mevlânâ’nın ailesi ile Konya’ya yerleşeceği zamana kadar geçirdiği zamanlar anlatılmaktadır. Tarihi kaynaklara göre Bahâeddin Sultan Veled ile İslâm âlimi, mutasavvıf ve Kur’ân müfessiri Fahreddin er-Râzî arasında oluşan, politik anlaşmazlıklardan dolayı Bahâeddin Sultan Veled’in, Horasan’dan ayrılmak durumunda kaldığı tartışılmaktadır. 1217 yılında ise Bahâeddin Sultan Veled’in ailesi ile Erzincan’da kaldıkları ve Sultan Veled’in burada bir camide ders verdiği, 1229 yılında ise Mevlânâ ve ailesinin Selçuklu hükümdarı Sultan Alâeddin Keykubad’ın daveti ile Mevlânâ dergâhının kurulacağı, Selçuklu İmparatorluğunun başkenti olan Konya vilayetine yerleştiklerinden, bu alt başlıkta bahsedilmektedir (s. 17-24).

Beyitler, Bir Mistiğin İfadeleri alt başlığında: Mevlânâ’nın sûfî felsefesi anlatılmaktadır. Mevlânâ’nın babası olan Sultan Veled’in öğretilerini ve felsefesine dair bilgiler bulunan notlarını bıraktığı, bu notların ise “*Ma’ârif*” adlı kitapta derlendiği belirtilmektedir. Yazar söz konusu alt başlıkta, Bahâeddin Sultan Veled’in vefatından sonra Celâleddin’in, Sultan Veled’in öğrencisi olan Seyyid Burhânüddîn Muhakkık-ı Tirmizî’den ders almaya başladığını ve yaklaşık dokuz yıl eğitim aldıktan sonra eğitimini tamamlamak maksadı ile Şam ve Halep bölgesine gönderildiğini anlatmaktadır. Yine bu alt başlıkta Mevlânâ’nın 1232 ve 1237 yılları arasında Kemaleddin İbn el-Âdem ve İbnü’l-Arabî’den ders aldığı, 1244 tarihinde ise Şems-i Tebrîzî ile tanışmasından ve tarikatın sonraki dönemlerdeki gelişim süreci hakkında bilgi vermektedir (s. 24-30).

Çalışmanın ikinci bölümü *Mevlevî Tarihinin Kaynakları ve Problemleri* alt başlığında: Tarikatın tarihi ile ilgili temel bilgiler verilmektedir. Bu bağlamda ana kaynakların muhtevası hakkında bilgi verilmektedir. Mevlânâ'nın oğlu Sultan Veled tarafından yazılan, tarikatın gelişimi ve tarihi hakkında bilgiler veren “*İbtidânâme*”, “*Dîvân*”, “*Rebâbnâme*” ve “*Ma'ârif*” adlı eserlerden bahsedilmektedir. Bu alt başlıkta Sultan Veled'in eserlerinin, Mevlevîliğin, Anadolu'da yayılmasına dair bilgiler verdiği açıklanmaktadır. Mevlânâ ve öğrencileri hakkında bilgiler veren bir diğer kaynak ise Eflâkî'nin “*Menâkıbü'l-ârifîn*” adlı eseri olarak belirtilmektedir (s. 39-45).

Selçuklular Zamanından Kapatılışına Kadar: Bir Osmanlı Tekkesi alt başlığında: Mevlevî Tarikatı'nın, tarikat olarak doğuşunun, Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî'nin 1273'teki vefatı ile başladığı ve tarikatın kuruluşunda Mevlânâ'nın oğlu olan, Sultan Veled ve öğrencisi Hüsameddin Çelebi'nin etkili olmasından bahsedilmiştir. Hüsameddin Çelebi'nin, yaklaşık on yıl boyunca Mevlânâ'nın öğrencilerini eğittiği bu dönem içinde de Mevlânâ'nın türbesi yapılarak, mal varlığının kurulan vakfa devredildiği belirtilmektedir. Tarikatın kuruluşu ve Anadolu'da yayılmasını XIV. yüzyıldan XVI. yüzyıla kadar sürdüğü, XIII. yüzyılda Tokat, Kastamonu Antalya tekkeleri, XIV. yüzyılda Afyon, Sivas, Niğde, Amasya, Karaman, Edirne tekkeleri, XVI. yüzyılda ise Şam ve Kahire'de Mevlevî tekkeleri kurulduğu ve bu yayılışın, tarikat XIX. yüzyıl da kapatılana kadar devam ettiği bildirilmektedir (s. 45-54).

Mevlevî Geleneğinin Yeniden Doğuşu: 1925'ten Günümüze alt başlığında: Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşuyla birlikte, sosyal ve dini yaşamda görülen değişikliklerin tarikatları nasıl etkilediği anlatılmaktadır. Yazar tarafından, bu alt başlıkta uluslararası Mevlânâ Vakfı'nın, Mevlânâ'nın yirminci kuşak torunları tarafından kurulduğu ve 2007 yılının UNESCO tarafından Mevlânâ yılı olarak seçildiği belirtilmektedir (s. 55-60).

Çalışmanın üçüncü bölümü *Beşik Olan Anadolu ve Ufuk Olan Osmanlı İmparatorluğu* alt başlığında: Mevlevîliğin, coğrafi olarak yayılışı, Osmanlı Devleti ile ilişkileri ve Mevlânâ'nın ailesinin, Selçuklu Devleti ile iyi ilişkiler kurduğu, Osmanlı Devleti döneminde de bu ilişkilerin devam ettiği belirtilmektedir. İlk Mevlevîlerin, Osmanlı Devleti'nin hükmü altında olmadığı, Mevlevî dervişlerinin ilk nesillerinin, içsel dünyalarını anlatmak için Türkçeyi kullandıkları ifade edilmektedir. Bölümde Mevlevîliğin coğrafi yayılımı incelenmekte ve dervişlerin, Konya'daki dergâhtan çıkarak farklı bölgelerde tekkeler kurdukları hakkında bilgi verilmektedir (s. 61-68).

Ruhani Yetki Düzeni alt başlığında: Dervişler arasındaki hiyerarşi anlatılmaktadır. Bu durum eserde “*ruhanî*” bir “*yetki düzeni*” olarak adlandırılmaktadır. Bu ruhsal yetki düzeni Hz. Peygamber’den silsilenin yani şeyhlerin temsil ettiği, “*altın zincir*” olarak nitelendirilen geleneksel aktarım sisteminin, tarikatlar için doğru yolda yürümenin garantisi olduğu ifade edilmektedir. Söz konusu alt başlıkta müşit- mürit ilişkisinin, geleneğin aktarımında ve sürekliliğinde önemli bir konumda olduğuna değinilmektedir (s. 68-75).

Yayılsın Önemli Kişileri alt başlığında: Tarikatın yayılmasında önemli rol oynamış kişilerden, Mevlvî Tarikatı’nın gelişim sürecindeki Sultan Veled ve oğullarının rolünden bahsedilmektedir. Yine Sultan Veled’in vefatından (1312) sonraki süreçte tarikatın durumu hakkında bilgi verilmiştir (s. 75-83).

Çalışmanın dördüncü bölümü *Mevlevî Tekkesi* alt başlığında: Mevlvî mimarisinden, dervişlerin dışsal ortamları ve içsel eğitimlerinden ve dervişlerin kullandıkları eşyalardan bahsedilmektedir. Mevlvî Tarikatı’nın, tarihte var olmuş diğer tarikatlar gibi birçok tekkesi ve dervişleri bulunduğu, gelenek içinde görülen tekke, zaviye, hangâh, dergâh ve asitane olarak adlandırılan kavramların diğer tarikatlarda da görüldüğü lakin her zaman aynı anlama gelmeyeceği bu alt başlıkta belirtilmektedir. Bölümde zikredilen, Mevlvihâne kavramı ise Mevlvî Tarikatı’na ait bütün yapıları adlandırmak için kullanılan bir kavram olarak tanımlanmaktadır. Mevlvî tekke mimarisindeki bölümlerden de bahsedilmiştir. Bunlar; girişte bulunan ve tüm bölümleri çevreleyen bahçe, merkez de bulunan Semâhane’dir. Semâhane, Mevlvî dervişlerinin, semâ döndükleri yer olarak tanımlanmaktadır. Bu alan, semâ için özel yapılmış yuvarlak bir salon olarak nitelendirilmektedir (s. 84- 92).

Dışsal Ortam ve İçsel Eğitim alt başlığında: Dervişlerin eğitimi anlatılmaktadır. Bu alt başlıkta Mevlvî tekkeleri, dervişlerin, sadece yaşadıkları değil aynı zamanda içsel dünyalarını da yansıtan mekanlar olarak betimlenmektedir. Binaların girişinde vakıf veya tekke olduğunu belirten yazılar bulunmaktadır. Galata Mevlvihânesi girişinde 1971 yılında III. Selim ve İskender Paşa döneminde kurulduğu 36 dize ile belirtilmektedir (s. 93-97).

Giyimden Objelere: Eşya Kültürü alt başlığında: Mevlvî Geleneği’nde dervişlerin kendilerine has olan eşya kültürü tanıtılmaktadır. Başlıkta belirtilen dervişlerin eşyaları şöyle tanımlanmıştır: “*Sikke*”, “*Mevlevî Kûlahı*”, “*Destar*” olarak adlandırılan koni biçimindeki başlık, tarikat içinde en çok görülen nesne olarak belirtilmektedir.

“Üstlük” ise dervişlerin giydiği siyah hırkadır. “Hırka”nın, sûfi geleneğinde Muhammed Peygamber’den emanet olarak görülen bir eşya konumunda olduğu aktarılmaktadır. “Destegül” ise bir tür beyaz ceket, “Tennûre” tüm vücudu kaplayan bir giysi, “Elifî Nemed” ise Mevlevî dervişlerinin bellerine sardıkları kuşak olarak adlandırılmaktadır. “Mesî”in, deriden yapılan ve ayağın şeklini alan bir tür ayakkabı olduğu ve Semâhânedede giyildiği, dışarıda ise “Pabuç” denilen ayakkabıları giydiklerinden bahsedilmektedir. “Sancağ”, “Alem”, “Teber”, “Paşarçı Maşası” ve “Tesbil” gibi nesnelere de kullanıldığı açıklanmaktadır (s. 97-104).

Çalışmanın beşinci bölümü *Tarikata Girmek* alt başlığında: Derviş adayının, tarikata girerken geçtiği aşamalar anlatılmaktadır. Bu alt başlıkta tarikata girişte en önemli meselelerden birinin, mürit-mürşit ilişkisi olduğuna değinilmiştir. Bu bağlamda tarikata girmek isteyen adayların önünde, onlara bu yolculukta rehberlik edecek bir şeyhin olması gerekmektedir. Derviş adayı bu eğitim süresinde kendi içsel yolculuğuna çıkarak, ruhsal anlamda olgunlaşmaktadır. Bu eğitimde sûfilik öğretisi, uygulamaları, Rumî ve diğer tarikat büyüğü şeyhlerin eserleri, Mevlevî düşünce sisteminin dervişlere öğretildiği ve bu süreçte derviş adayının nefesine de hâkim olması gerektiği izah edilmiştir (s. 105-111).

Biatleşme alt başlığında: Dervişlerin tarikata girerken uygulanan, tarikata bağlanma ritüelinden bahsedilmektedir. Eserde bahsedilen derviş adaylarından beklenen bir diğer durum da “*biatleşmedir.*” Biat adı verilen antlaşma, adayın itaat etmesi ve mürşidine tam bir bağ ile bağlanması olarak tanımlanmaktadır. Bu durum tarikatta çeşitli uygulamalar ile ifade edilmektedir. Kutsal hırkanın giyilmesi, kuşağın müride teslim edilmesi veya el sıkışma olarak tanımlanmaktadır. Tarikat yoluna girdikten sonra ise derviş adayının, bin bir gün sürecek “*çile*” yolu başlamaktadır. Bu süreç boyunca adayın sabrı sınanmaktadır. Derviş adayının bu aşamaları geçer ise derviş olarak tekkeye kabul edildiği bu alt başlıkta anlatılmıştır (s. 111-114).

Mutfaktan Hücreye Eğitim alt başlığında: Derviş adaylarının, Mevlevî Geleneği’nde kutsal olarak görülen mutfakta, aldıkları eğitim anlatılmaktadır. Derviş adayı, öncelikle üç gün hücrede beklemektedir. Bu üç günün sonunda on sekiz gün, “*şereflî mutfak*” (*matbah-ı şerif*) işlerini yapmasından ve sonraki aşamalarından bahsedilmektedir. Çile dönemi biten derviş, bu sürenin sonunda mutfaktan hücreye geçerek, öğrencilikten derviş mertebesine ulaşabileceği belirtilmiştir (s. 114-122).

Çalışmanın altıncı bölümü *Dervişlerin Yemek Masası* alt başlığında: Dervişlik kültürü anlatılmaktadır. Yazara göre sûfî felsefesinde, her şeyin az olması gerekmektedir. Sofradan doymadan kalkılır, az uyunur, az konuşulur ve sûfîler yola girdiklerinde iştirak haline geçmektedir. Sûfî kendinden geçerek ve sadece ibadet ile meşgul olmaktadır. Sûfîlik de beslenme, ruhsal beslenme ve maddesel beslenme olarak ikiye ayrılmaktadır. Mutfakta birinci aşamadan son aşamaya kadar yiyeceklerin değişim göstermesi, Sûfî'nin ilk aşamadan son aşamaya kadar gösterdiği değişime benzetilmektedir. Bu alt başlıkta Mevlânâ'nın da gazellerinde ve Mesnevi'de mutfak kültürünün üzerinde durduğu görülmektedir: “*Aşk ateşi varlık, benlik ve dünyadır. Aşk da helva gibidir, onun dünyası da bakır kaptır*” (Ambrosio, 2012, s. 124). Bu bağlamda tasavvufi anlamda olgunlaşmak, bir yemeğin oluşum aşamalarına benzetilmektedir (s. 123-129).

Edebiyat ve Hat Sanatı alt başlığında: Mevlvî Geleneğindeki sanat ve estetik anlayışı öne çıkmaktadır. Dervişlerin, yalnız edebiyata değil müziğe ve hat sanatına da ilgili oldukları, Mevlvî şairlerinin isimlerinin yazılı olduğu eserin, Ali Enver tarafından yazıldığı bu alt başlıkta belirtilmiştir. Mevlvî başlığı olan sikkenin, hat sanatında da en çok kullanılan simge olduğu ve hat sanatının, tarikatın tarihi boyunca sürdüğü açıklanmaktadır (s. 129-136).

Haydi, Müzik Başlasın! alt başlığında: Mevlvî Geleneğinde müziğin öneminden bahsedilmiştir. Osmanlı Devleti döneminde dervişlerin, müzik çalışmalarında etkili olduklarına, semâ ayininin gerçekleştirilebilmesi için müziğin gerekliliğine ve Beşiktaş Tekkesi şeyhi, Yusuf Paşa'nın bütün semâ ayinini besteleyen ilk kişi olduğuna değinilmektedir. Yazar bu alt başlıkta Mevlvî Geleneğinin, geleneksel müzik aletleri olan “*ney*”, “*rebap*”, “*kudüm*”, “*dair*”, “*bendir*” ve “*balile*” den bahsederek, XIX. yüzyılın sonları ve XX. yüzyılın başlarında batılılaşma ile Mevlvî müziklerinin de notaya geçirilmeye başlandığını bildirmektedir (s. 136-143).

Çalışmanın yedinci bölümü *Mevlvî Adabı Sûfî Yaftası* alt başlığında: Mevlvî Tarikatı'nın içindeki “*adap*” anlatılmaktadır. Adap, sûfî geleneğinin temel yapı taşı olarak görülmektedir. Adaplı kişilerin terbiyesi, eğitimli kimseler oldukları, dolayısıyla sûfîlerin de adaba uygun şekilde yaşaması gerektiği açıklanmaktadır. Sûfî adabı üzerine yazılan kaynaklara da bu alt başlıkta yer verilmiştir: Hücvîrî (ö.1073), Keşfü'l-Mahcûb, Ebû'n Necib el-Sühreverdî (ö.1168), Âdâbü'l-Mürîdîn, Ebû Hafs Ömer es-

Sühreverdi (ö.1234), Avârifü'l Maarif, İsmail Ankaravî (ö.1631), Minhâcî'l Fukarâ gibi eserler tasavvuf adap ve erkanını anlatan kaynaklar olarak belirtilmektedir (s. 144-150).

Ruhsal Gelişim Merdiveni alt başlığında: Mevlevî Tarikatı'nda var oluşun ana maddesi, kişinin kendi içsel yolculuğu olarak görülen “*seyr-ü sülûk*” kavramı tanımlanmaktadır. Bu yolculuğun sonunda derviş yaratıcı ile bir olmaktadır. İlk dönemlerde bu kavram Tanrı ile bir olmak iken daha sonraları dervişlerin öğrencilikten, şeyh olana kadar geçtiği aşamaları adlandırmak için kullanıldığı, Mevlevî erkanındaki temel düşüncenin, kişinin kendi nefsinden, dünyevi arzularından, her şeyden vazgeçerek, “*Fenâfillah*” mertebesine ulaşması olarak tasvir edilmektedir. Galata tekkesi şeyhi İsmail Ankaravî tarafından yazılan, Minhâcî'l-fukarâ adlı eserin üçüncü bölümünde de *seyr-ü sülûk* mertebeleri detaylı bir şekilde anlatılarak, 100 tasavvuf teriminin açıklaması yapıldığı ve Meşnevî'nin bu eserin temel kaynağı olduğu belirtilmektedir (Yetik, 2020, s. 108). Kişinin bu yolda yaratıcı ile bir olması da önemli bir süreç olarak görülmektedir (s. 150-156).

Zikir: Allah'ın İsmi Anmak alt başlığında: Allah'a yakın olmanın zikir ile mümkün olacağı anlatılmaktadır. Bu alt başlıkta Mevlânâ'nın, Allah'ın adını zikrettiği ve bu zikirlerin yazılarına da yansıdığından bahsedilmektedir. “... (Ambrosio, 2012: 157). Zikir ibadetinin de tıpkı semâ gibi sûfinin içsel yolunun bir parçası olduğu, semâ sırasında da Allah'ın isminin zikredildiği belirtilmektedir (s. 157-163).

Çalışmanın sekizinci bölümü *Semânın Tarihi* alt başlığında: Semâ kavramının önemine değinilmektedir. Sûfî kültüründe semâ kavramı önemli bir yere sahip olarak görülmektedir. Ambrosio'ya göre semâ, sûfilğin başlangıcından beri var olmaktadır ve “*dans*” veya “*sûfî dansı*” olarak da çevirisi yapılmaktadır. Semânın, belli bir müzik ritmine göre yapılan ve oluşumsal olarak aşama aşama devam eden bir tören olduğu, sûfilğe ise IX. yüzyılda Bağdat coğrafyasından girdiği tahmin edilmektedir. Semâ kelimesinin, etimolojik olarak dinlemek anlamına geldiği bu alt başlıkta izah edilmektedir (s. 164-170).

Semâ Ayin-i Şerifi alt başlığında: Sûfî literatüründe, her şeyi duyan, konuşan, gören, mutlak güç sahibi, Allah'tan bahsedilerek, Semâ ritüelinin, dervişlerin, kollarını iki yana açarak, sağ elin içini gökyüzüne bakacak şekilde sol eli ise aşağıda kalacak şekilde tuttıkları ve bu eylemdeki anlamın, yukarıda tutulan el ile Allah'ın aşkını aldıkları,

aşağıda kalan el ile de Allah aşkını yaratılanlara yaydıkları şeklinde tanımlanmaktadır. Bu duruş şeklinde ise Arap alfabesindeki “*Lâm*” ve “*Mîm*” harfini oluşturdukları, bu iki hecenin de “*Lâ*” harfini oluşturarak, “*Lâ ilâhe illallah, Allah’tan başka ilâh yoktur*” sözünü simgelemesi olarak açıklanmaktadır (s. 171-176).

Sembolizm ve Vecit Hali alt başlığında: Semâ kavramının, bir ibadet şekli olduğu belirtilmektedir. Dervişlerin, Avrupa’da semâdan “*raks*” ve “*dans*” gibi kavramlar olarak bahsedilmesinden rahatsızlık duydukları ve bu söyleme karşı çıktıkları açıklanmaktadır. Yazar, semânın, İslam dininde bahsedilen Allah ile yarattığı varlıklar arasında yapılan sözleşmenin bir hatırlaması olduğunu söylemektedir. “*Semâ Hak’tan gelen bir mânâdır (vârid) ve kalpleri Hak’a doğru harekete geçirir. Semâ Hak ile dinleyen hakikat mertebesine çıkar; nefsiyle dinleyen zındıklık derekesine düşer*” (Ceyhan, 2009, s. 455). Bu bağlamda semâ ayini icra edilirken, dervişin, insani duygulardan arınarak bir iştirak haline geçtiğini de belirtmektedir (s. 177-183).

Çalışmanın dokuzuncu bölümü *Rumî, Dervişler ve Batı* alt başlığında Mevlânâ ve Mevlevîlik ile ilgili diğer eserlerden, Mevlevî Geleneğinin, İnsanlığın Somut Olmayan Kültürel Mirası Listesi’ne girmesinden ve Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî’nin, doğu ve batı literatüründe çağının ötesinde bir şahsiyet olarak görüldüğünden bahsedilmektedir. Batılı bir yazar olan Jamal J. Elias (2018), ilk başta Mevlevî özelinde olmasa bile İslam dünyasının ve sûfilerin, batının ilgisini çektiğini, batı literatüründeki dervişlerle ilgili eserlerin çoğunun XVI. yüzyıldan kaldığını, bilinen en eski nüshaların Paris de basıldığını ve 1839 yılında Fransız bir gazetecinin de Mevlevîlerden bahsettiğini belirtmektedir (s. 185-208). Bu alt başlıkta Fabio da batılı seyyahların, Mevlevî semâlarını gözlemleyerek, Mevlânâ’nın eserlerini de tercüme etmeleri sonucunda Avrupa literatüründe Mevlânâ’nın ve Mevlevî kültürünün tanıtılmasını sağladıklarını bildirmektedir (s. 184-191).

İnsanlığın Somut Olmayan Kültür Mirası alt başlığında: Günümüzde Sinema ve edebiyat gibi birçok sanat alanında Mevlevîlik kültürünün yer aldığı anlatılmaktadır. Bu alt başlıkta Mevlânâ ile ilgili yayımlanmış diğer eserlere yer verilmiştir: Elif Şafak’ın *Aşk* isimli romanı, Alberto Rondalli’nin *Derviş* filmi, Mesa Selimovic’in *Derviş ve Ölüm* adlı eseri, Oktay Anar’ın *Suskunlar* isimli romanı ve Sinan Yağmur’un *Aşkın Gözyaşları* isimli romanının Mevlânâ ve Mevlevî kültürü hakkında yapılan eserlerden sadece bir kısmı olduğundan bahsedilmektedir. İnsanlığın Somut Olmayan Kültürel

Mirası Sözleşmesi, UNESCO tarafından oluşturulan, toplumların kültür mirası olarak gördükleri kültürel değerlerinin ve sözleşme kapsamında bir araya getirilecek olan “ulusal emvanterlerin” gelecek kuşaklara aktarılmasını, kayıt altına alınmasını ve uluslararası koruma altına alınmasını amaçlamaktadır (Oğuz, 2009: 8). Bu bağlamda UNESCO tarafından, Mevlânâ'nın doğum yıldönümünün 1973, ölüm yıldönümünün 2007 yılı olarak ilan edildiği, 2008 yılında ise Mevlevî Semâ Törenleri'nin, UNESCO, İnsanlığın Somut Olmayan Kültürel Mirası Temsili Listesine girdiği bu alt başlıkta belirtilmektedir (s. 191-195).

Deus Absconditus ve Deus Fugens (Saklı Tanrı ve Kaçan Tanrı-ç.n) alt başlığında: Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî'nin fikirlerini, içsel dünyasını şiire döktüğü belirtilmektedir. Mevlânâ'nın Allah ile iletişimi, Fabio tarafından, “saklanan” ve “kaçan” bir yaratıcı olarak tasvir edilmiştir. Bu yaklaşım da evrenin sırları, madde, dünyanın merkezi, alemler, boyutlar, yaratılan her şey Allah'ın tecellisi olarak görülmektedir. Dolayısıyla Mevlânâ'nın sûfi felsefesinin, ilahi aşktan hayat bulduğunu vurgulamaktadır (s. 195-202).

Çalışmanın *Sonuç* kısmında: Yazar tarafından genel bir değerlendirme yapılmıştır. Dervişlerin çile dönemi, semâ ritüelleri ve gelenek içindeki diğer kavramların kısa bir şekilde tekrar açıklaması yapılmıştır. Mevlevî Geleneğinin, doğu ve batıya yayıldığı bu yayılmanın ise Avrupa'dan gelen gezgin, tüccar, diplomat gibi kimselerin ilgi ve alakası dolayısıyla olduğu, Mevlevî Kültürü'nün, insanın duyu organlarına da hitap ettiğini belirtmektedir (s. 203-206).

Çalışmanın *Ek* kısmında: Mevlevî Tarikatı'nın silsilesi açıklanmıştır. Yazarın bahsettiği, ruhsal yetki zincirindeki isimlere yer verilmiştir ve üç silsile altında incelenmiştir (s. 207-210).

Sonuç olarak, batılı bir yazar olan, Alberto Fabio Ambrosio tarafından yazılmış olan, Dervişler Tarihi, Antropolojisi, Mistik Yönü isimli eser, Mevlevî Kültürünün XIII. yüzyıldan günümüze kadar geliş sürecini anlamak, derviş nedir, kimler derviş olarak adlandırılır, dervişliğin tasavvufi süreçleri, sûfilik felsefesi ve Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî'nin fikirleri, ilâhi aşka bakış açısını anlamak yönünden bir kaynak niteliğindedir. Eser de yazarın kendi yazdığı diğer kaynaklar, batılı ve Türkçe eserlerin yanı sıra Eflâkî, Gazzâlî, gibi tarih yazıcılığı açısından önemli şahsiyetlerin görüşleri bulunmaktadır. Buğra Poyraz tarafından, Türkçe'ye çevrilmiş olan eser

de genel olarak anlaşılır ve sade bir üslup kullanılsa da Mevlevî Kültürü açısından önemli kavramlar açıklanırken, felsefi bir bakış açısının da sağlandığı görülmüştür. Eser, akademik bir çalışma olmasına rağmen romantik bir bakış açısı görülmektedir ve doğrudan alıntılarda kaynak gösterildiği, dolaylı alıntılarda ise metin içi kaynak gösterme yapılmadığı görülmüştür. Metin incelenirken, yazarın öznel yargılara yer verdiği, akademik çalışmalarda sonuç kısmında alıntı yapılmamakta olmasına rağmen yazarın, sonuç bölümünde alıntı yaptığı görülmüştür.

KAYNAKÇA

- ALBERTO, F. A. (2012). *Dervişler Taribi, Antropolojisi, Mistik Yönü*. (Çev. Buğra Poyraz) İstanbul: Kabalıcı Yayıncılık.
- CEYHAN, S. (2009). Semâ. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 36. s. 455-457.
- JAMAL, J. E. (2018). Mevlevi Sufis and the Representation of Emotion in the Arts of the Ottoman World. Kishwar Rizvi (ed.). *Koninklijke Brill NV, Leiden-Boston*, s. 185-208.
- OĞUZ, M. Ö. (2009). “Somut Olmayan Kültürel Miras ve Kültürel İfade Çeşitliliği”. *Millî Folklor*. 21(82). s. 6- 12.
- TOPAL, A. (2007). “Mesnevî'nin Türkçe Manzum Tercüme ve Şerhleri”. *A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*. 32. s. 39- 51.
- YETİK, E. (2020). “Mînhâcü'l-Fukarâ”. *TDV İslâm Ansiklopedisi*. 30. s. 108-109.